

La nit del caçador

Presentació del cicle *Cinema i contes tradicionals* i de la pel·lícula de Charles Laughton

Gabriel Genovart

Si volguéssim condensar amb les mínimes paraules l'essència d'aquesta pel·lícula (i de la novel·la de Davis Grubb que la va inspirar, esplèndidament adaptada a guió cinematogràfic per James Agee), podríem dir simplement que és una obra on hi són presents:

- 1r. Els terrors de la nit
- 2n. Els fantasmes dels somnis
- 3r. Les pors dels contes de fades

Els terrors de la nit, perquè la pel·lícula, de principi a fi, és quasi un pur *terror nocturn* infantil.

Els fantasmes dels somnis, perquè no és pot trobar possiblement en tota la història del cinema una pel·lí-

cula més amarada d'un onirisme tan bell, tan líric i, alhora, tan absolutament aterridor.

Les pors dels contes de fades, perquè al conjur de la nit i dels seus somnis –i al conjur també de les tenebres o de la fosca–, hi veurem aparèixer una sèrie de figures i situacions que ens evocuen d'immediat l'univers sempre inquietador dels relats meravellosos de la tradició oral.

Tot això fa que una pel·lícula com *La nit del caçador* sigui indispensable en un cicle com el que avui inauguram i que, com sabeu, porta per títol *Cinema i contes tradicionals*. Com també seria imprescindible en un cicle que tractàs de la relació del cinema amb els somnis, raó per la qual el film que avui veurem ja va figurar,

amb molt bon criteri, a un cicle anterior que, sobre aquest tema, va programar aquest Centre de Cultura en el mes d'octubre de l'any 2000.

Com que aquesta relació amb el somnis ja degué ser tractada aleshores, ens centrarem avui fonamentalment en els aspectes rondallístics o fabulístics d'aquesta pel·lícula excepcional, ben entès que l'univers dels somnis, el dels contes de fades i el del mateix cinema conflueixen sovint a un territori comú - fascinant i misteriós - on moltes vegades resulten difícils, per no dir impossibles, les separacions o, fins i tot, la simple diferenciació.

Ben aviat, quan s'apaguin els llums d'aquesta sala de cinema i comenci la projecció de la pel·lícula,

tindrem l'ocasió de participar en una experiència que, no per repetida, deixa de ser sacral, iniciàtica i quasi, podríem dir i tot, *numinosa*; una experiència que es confon amb aquella que visqueren o viuen encara els membres de les cultures primitives i aborígens a l'espai dels seus recintes sagrats; o amb aquella que vivim quan aclucam els ulls per dormir i, potser, també somniar; o aquella altra que es produïa quan un narrador de contes avançava, a les nits d'hivern, el seu cos cap a la calor de la llar, deia allò de... "Això era i no era" i partia a contar un relat meravellós.

En qualsevol d'aquestes situacions rompem amb la monotonia del transcórrer quotidià i suspenem els vincles amb la realitat i les lleis que la dominen. És l'hora de les criatures de la nit: les que neixen de la foscor, les que engendren els somnis, els somiejos, els deliris, els malsons i les fantasies enfebrides; les que habiten als contes de fades; les que sorgeixen del subconscient; les que es *projecten* en aquest "mirall de fantasmès" (potser fantasmès interiors) que és, sovint, la pantalla cinematogràfica.

Aquest film intensament *nocturnal* de Charles Laughton (tan nocturnal com els somnis i els contes mateixos) es configura així sobre aquest territori misteriè que podem denominar perfectament el *cor de les tenebres* i en el marc d'aquesta aura obsessiva i hipnòtica on hi conflueixen amb límits borrosos i indecisos allò que és oníric, allò que és fabulístic i allò que és més purament i més essencialment cinematogràfic.

Per començar, hem de fer una menció a la fascinant obertura de la pel·lícula que ens remet d'immediat al món dels contes maravillosos i al·ludeix a un dels seus personatges més coneguts i més temibles: el llop ferotge i acarnissat. La pel·lícula s'inicia amb el rostre de Lillian Gish envoltat per les cares eixerides de mitja dotzena d'infants que es retallen sobre la superfície d'un cel estrellat, surreal i candorós, que ens fa pensar en aquell de Frank Capra de *Qué bello es vivir!* La dolça Lillian Gish (en el paper de senyora Cooper) apareix així com una àvia en-

cantadora, en el moment ritual d'iniciar la narració d'un conte, que comença advertint-nos del perill dels llops sanguinaris que es disfressen amb la pell d'un xotet. I, alhora que el conte comença (o que comença el somni, o comença la pel·lícula), podem escoltar una bellíssima i premonitòria cançó de fons - una cançó de bressol - que fa referència a la nit, als somnis i a la por:

Somnia, petitó, somnia.

Somnia, petit meu, somnia.

Encara que el caçador de la nit ompli el teu cor d'esglai,

la por no és més que un somni.

Somnia, petitó, somnia.

Amb aquesta obertura, es diria que Charles Laughton fusiona els contes de fades, els somnis i el cinema en una sola hiperrealitat màgica, meravellosa i, a la vegada, completament terrorífica. Més endavant, el realitzador ens oferirà també seqüències magistrals que ens permeten pensar que aquesta obra genial conté tota una teoria del cinema dintre del cinema, o una teoria dels somnis dintre d'aquest gran somni compartit que és el cine, o una teoria de la presència de l'univers sencer dels contes dins aquest somni/conte de terror que pot arribar a ser una pel·lícula.

I si de l'obertura passam als personatges infantils, els dos germanets Harper, John i May (o Pearl), hem de dir que ens fan pensar inevitablement en tots els infants perduts, abandonats i perseguits de tants i tants de contes de la tradició popular. Hansel i Gretel dels germans Grimm, per exemple; o molts d'altres més de diferents reculls rondallístics. Infants que, víctimes de la fam i de la misèria familiar (i sovint també de d'una animadversió paterna) es veuen emposats a travessar boscos i nits tenebrosos, poblats de sers misteriosos i estranys (benignes, a vegades; malignes i hostils en altres); boscos amb animals, cases de bruixes, cases de fades, casetes de xocolata..., boscos i nits per on tresquen caçadors tan terribles com els llops i els ogres perseguïdors. Com ens fan

pensar també, aquests dos menuts de *La nit del caçador*, en tots aquells altres que, com ells, es veuen lliurats a la bona sort dins una barqueta, a la deriva d'un riu, i que trobam presents igualment a tants de mites heroics, a tantes llegendes i a tants de contes de la tradició folklòrica.

En el començament de la pel·lícula, hem d'assenyalar també una situació que Vladimir Propp destaca com a prototípica dels contes tradicionals: una situació de carència, de dissort o de malaurança, que provoca l'allunyament d'algú (que, a *La nit del caçador*, és el pare dels dos nins). I quan aquest allunyament és el d'un progenitor (en aquest cas, el pare bo i idealitzat), quasi sempre, com ha mostrat la psicoanàlisi, el personatge desaparegut sol ser reemplaçat per una contrafigura malvada o un doble pervers.

I d'aquesta manera irromp dins la vida dels dos al·lotets, com una paorosa imatge hipnagògica, la figura sinistra del predicador psicòpata i ominós: una figura que associam de seguida, sense cap esforç, a la del gegant, l'ogre devorador, el llop, l'*home del sac* o qualsevol altre d'aquests *visitants nocturns* o *personatges obscurs* dels coberbos i contables de la tradició folklòrica que tan bé ha inventariat i estudiat Jesús Callejo en el seu llibre *Los dueños de los sueños. Ogros, cocos y otros seres oscuros*. Sens oblidar tampoc el personatge d'un altre conte famós: *Barbablava*, a qui s'al·ludeix també en una ocasió a la pel·lícula (ja cap al final) i en repetides vegades a la narració original de Davis Grubb.

I si de la figura maligna del predicador passam a la qui és la figura benigna i tutelar d'aquesta història, la senyora Cooper (el personatge de Lillian Gish), les associacions gairebé inevitables són aquestes: la fada padrina o la fada bona; o la velleta consirosa i protectora que en els contes - recordau, per exemple, les nostres rondalles - apareix sovint a la vorera del camí que fan els herois o, com en aquesta pel·lícula, a la vorera d'un riu. I també ens fa pensar, Rachel Cooper, en aquella mare-ànc d'un cèlebre conte; o en "la

Afegim-hi a tot això aquest bosc animat, aquesta nit encantada i misteriosa i aquesta naturalesa quasi personificada on sembla que els animals en qualsevol moment començaran a parlar per implicar-se en l'acció i en la peripècia del dos menuts que vaguen aperduats.

mare-cabra i els seus cabridets" d'un altre conte famós, amenaçats per la voracitat rabiosa del lloparro depredador. A mi, m'hi fa pensar especialment en aquest darrer personatge de la mare-cabra; sobretot en aquell moment de la pel·lícula en què el predicador-llop, tractant d'intimidat la senyora Cooper, li diu que "hi tornarà a entrada de fosca" per penetrar dins la fràgil caseta, que és com una caseta de conte, on l'anciana protegeix els seus indefensos al·lotons.

Afegim-hi a tot això aquest *bosc animat*, aquesta *nit encantada i misteriosa* i aquesta *naturesa quasi personificada* on sembla que els animals en qualsevol moment començaran a parlar per implicar-se en l'acció i en la peripècia del dos menuts que vaguen aperduats. Un *bosc nocturn* de sers de cacen o són caçats: aus rapinyaires que cauen, implacables, sobre petits conills; guineus que aglapeixen ocellets; aranyes i granots que atrapen mosques i moscards... Un bosc nocturn on un padrastrer malvat, com un ogre afamegat, persegueix sense misericòrdia, enmig de la fosca, dos germanets deseparats, tot cercant agafar-los per donar-los mort i robar-los un *tesor*.

Però cal ressenyar també que allà on *La nit del caçador* expressa alguns dels seus nuclis de significació més profunds és en aquest tema eminentment mitològic i eminentment rondallístic dels *infants-lliurats-al-riu-dins-una-barqueta* (o caixeta, o canastreta o cistellet de joncs); un tema que, d'una manera o altra, és present al llarg de tota la pel·lícula i, en algun moment, amb una rellevància molt especial. Es tracta del "mite del naixement de l'heroi", tan ben estudiat per Otto Rank, un dels deixebles més destacats de Sigmund Freud, en una obra que és tot un clàssic de la psicoanàlisi i que, en relació a aquesta pel·lícula, constitueix, en la meua opinió, una referència obligada i imprescindible. Un mite-llegenda-conte que té aparicions reiterades a *La nit del caçador* i que es concreta especialment en l'al·lusió que, per dues vegades, es fa a la història del petit Moisès,

Però cal ressenyar també que allà on La nit del caçador expressa alguns dels seus nuclis de significació més profunds és en aquest tema eminentment mitològic i eminentment rondallístic dels infants-lliurats-al-riu-dins-una-barqueta...

No podem oblidar que la novel·la de Davis Grubb és tota una reflexió sobre les pors i les soledats infantils, una meditació sobre els somnis i sobre els contes i un penetrant estudi sobre la psicologia de la infància a través de l'exploració dels seus racons més obscurs.

personatge amb el qual s'identifica imaginativament el petit John.

En aquest viatge cap a la por, cap a la nit i cap al territori dels mites que és el film de Charles Laughton, arribam així a una vella història mil·lenària que ens parla d'infants que procedeixen o imaginem que procedeixen (com el petit protagonista de la pel·lícula) d'un entorn familiar extraordinari; una història que ens parla de fams i misèries que assoten països sencers; de fills que són causa involuntària de les desgràcies paternes; de progenitors bondadosos, idealitzats com a reis o nobles senyors, que s'absenten o moren i deixen als fills la possessió de riqueses fabuloses. O de pares malvats i infanticides que, per por de no ser destronats un dia pels seus tendres minyons, els lliuren al riu. Històries de monarques gelosos, vells i usurpadors (com el faraó d'Egipte o el rei Herodes de Judea) que, per temor del que pugui passar un dia, sacrifiquen els petits innocents. O de persones bondadoses, de condició humil, que recullen i emparen els infants abandonats, petits prínceps desposseïts de la seva condició legítima i que, això no obstant, recuperaran la reialesa que els pertoca tan aviat es facin grans i els perseguidors i usurpadors rebin el càstig que han merescut.

De la significació profunda de tot aquest material en podríem parlar i no acabar, perquè estam davant un film de lectures inesgotables, en què hi són presents perspectives analítiques que ens remetent a Sigmund Freud, a Otto Rank, a Carl Gustav Jung, a Bruno Bettelheim i, fora ja de la psicoanàlisi, també a Vladimir Propp. No podem oblidar que la novel·la de Davis Grubb és tota una reflexió sobre les pors i les soledats infantils, una meditació sobre els somnis i sobre els contes i un penetrant estudi sobre la psicologia de la infància a través de l'exploració dels seus racons més obscurs. I, a tot això, Charles Laughton hi afegeix un reflexió sobre la naturalesa —i gairebé en podríem dir també l'ontologia— del mateix cinema.

Com els vells contes de la tradi-

ció oral, *La nit del caçador* conta també bàsicament una història que tracta del combat d'un infant amb els seus fantasmes interns; una història d'expiació, de maduració i de superació psicològica, expressada en aquest viatge iniciatori a través del bosc, de la nit i del jaç d'un riu. Un bosc, una nit i un riu que, com ens ha ensenyat la psicologia profunda, són els espais simbòlics de les mutacions i de les maduracions psíquiques; un bosc, una nit i un riu que són part essencial dels paisatges més

ocults de la psique humana i de la geografia interior de l'ànima de la infantesa.

A les darreres pàgines de la novel·la, Davis Grubb posa en la ment de Rachel Cooper aquests pensaments sobre la soledat i les pors de la infància que expressen l'essència de la novel·la i l'essència del film de Charles Laughton:

“Que el Senyor guardi els infants! Perquè a tot infant nascut de dona li arriba el moment de córrer per un

Com els vells contes de la tradició oral, *La nit del caçador* conta també bàsicament una història que tracta del combat d'un infant amb els seus fantasmes interns; una història d'expiació, de maduració i de superació psicològica, expressada en aquest viatge iniciatori a través del bosc, de la nit i del jaç d'un riu.

lloc ombriu, un carreró sense portes, perseguit per un caçador, les potades del qual ressonen intensament sobre el trespol. Perquè tot infant, ric o pobre, per bé que l'hagi afavorit la fortuna, per molt acollidora i segura que sigui la seva cambra, li arriba el moment que escolta l'eco de les passes i se sent tot sol, i ningú no li fa cas, i les fulles seques que lleneguen arremolinades pel carrer es converteixen en un murmurí paorós, i el tic-tac de la vella casa és com aquell renou que fa en posar-se barres al-

tes el rifle del caçador. (...) I si a l'ombra d'una branca sota la lluna un nin veu un tigre, les persones majors li diuen: No n'hi ha cap, de tigre! Au, vés-te'n a dormir! I no obstant, el seu somni és un somni de tigres, i la nit és una nit de tigres, i el tigre llança el seu alè sobre el cristall de la mitjanit. Que el senyor els guardi, els infants! Perquè tots tenen el seu Predicador que els persegueix pel riu ombriu de la por i la impossibilitat d'expressar el que senten i les portes tancades. Tots són

mutts i es troben sols, perquè no hi ha paraules per expressar la por d'un nin, ni orelles que les prestin atenció, i, si n'hi hagués, tanmateix ningú no les entendria, tot i que les arribassin a sentir”.

Veurem a continuació *La nit del caçador*. Algú d'aquí dins potser per primera vegada; altres, ni saben quantes vegades l'hem vista ja. No fa res. *La nit del caçador* és una pel·lícula que, a cada visió reiterada, desvela nous i apassionants secrets. Tanmateix, per moltes vegades que l'haguem vista, mai no acabarem de veure-la del tot.

REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA:

- BETTELHEIM, B.: *Psicoanálisis de los cuentos de hadas*. Barcelona: Crítica Grijalbo, 1981.
- CALLEJO, J.: *Los dueños de los sueños. Ogros, cocos y otros seres oscuros*. Barcelona: Ed. Martínez Roca, 1998.
- CASAS, Q.: “*La noche del cazador*, de Charles Laughton”. *Dirigido por...*, núm. 130, novembre de 1985.
- FERNÁNDEZ VALENTÍ.: *Drácula de Bram Stoker/La noche del cazador*. Barcelona: Dirigido por..., 1994.
- FONT, D.: *Charles Laughton. La noche del cazador*. Barcelona: Paidós Películas, 1998.
- GENOVART, G.: *La placenta dels somnis. Els mites, els contes i el cinema en la formació de l'afectivitat*. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears. Institut de Ciències de l'Educació, 2001.
- GRUBB, D.: *La noche del cazador*. Barcelona: Anagrama, 2000.
- JUNG, C. G.: *Recuerdos, sueños y pensamientos*. Barcelona: Seix Barral, 1996.
- PROPP, V.: *Morfología del cuento*. Madrid: Ed. Fundamentos, 1974.
- RANK, O.: *El mito del nacimiento del héroe*. Buenos Aires: Paidós, 1961.
- TATUM, CH.: *La nuit du chasseur*. París: Yellow Now, 1988. ■

